

80 anys d'Editorial Moll

El 8 de gener de 1932 moria a Palma mossèn Antoni Maria Alcover. El seu deixeble i amic, Francesc de Borja Moll, de 29 anys, es quedava amb la responsabilitat de la continuació de la gran obra que inicià el mestre a principi de segle, la redacció del *Diccionari català-valencià-balear*. Alcover havia format el jove Moll des de 1921, quan arribà a Mallorca des de la seva Ciutadella de Menorca natal. El 1926 publicaren el primer tom. En morir el mossèn, el segon estava gairebé a punt. Però el panorama que tenia per davant l'hereu era delicat. Disposava d'una impremta especial –amb deu tipus de lletra, única a Mallorca, feta a posta per imprimir el *Diccionari*– que servia també per fer-hi les famoses rondalles –el darrer tom es va publicar el 1936– que Alcover havia començat a imprimir el 1880 amb l'*Aplec de Rondalles mallorquines de'n Jordi des Racó*, però els ingressos que obtenia no li bastaven per assegurar-se acabar l'obra magna iniciada.

Inici de l'editorial. De la necessitat de més ingressos va sorgir la idea de crear una editorial “que publicaria obres dels autors mallorquins i baleàrics, i d'aquesta manera va néixer l'abril de

L'editorial fundada per Francesc de Borja Moll compleix aquest abril vuit dècades, entre l'orgull del treball fet per la llengua i la incertesa per la crisi que l'afecta.

1934 la col·lecció ‘Les Illes d'Or’, que va ser la primera de la nova Editorial Moll”, rememora, Francesc, Xesc, Moll i Marquès (Palma, 1937), fill de l'il·lustre filòleg i director de l'empresa familiar –càrrec en què succeí sa germana Aina i son pare– fins que es va jubilar.

El començament va ser lent. Publicava pocs llibres: un parell, tres, quatre... l'any. El segon tom del *Diccionari* va veure la llum el 1935. L'any següent, per l'esclat de la Guerra Civil, es va aturar la impremta. Però tot d'una va reprendre l'activitat. Va editar dos nous llibres el 1937 i dos més el 1938, inclo-

ent-hi el clàssic *Rudiments de gramàtica preceptiva per a ús dels escriptors baleàrics*. Amb la victòria franquista de 1939 va deixar de publicar durant dos anys. El 1941 reinicià la tasca, però amb un condicionant legal força important: “Li donaren permís per editar en català únicament obres ‘de autors clàssics y consagrados’ que era la fórmula habitual per referir-se als que ja estaven morts”, conta Xesc. Cal dir que la dictadura havia instaurat la censura prèvia de tota publicació. Això significava que les galeres s'enviaven a Madrid, allà el censor encarregat –mai se sabia qui era– llegia l'obra, canviava el que volia, i no tenia cap termini per fer la feina: “Mentrestant, mon pare, aquí, esperava i esperava; això feia que sovint els autors es queixessin creient-se que era l'editorial la que endarreriria la publicació; la cosa va arribar a ser tan greu com que la meva germana, n'Aina, anys després, va enviar, enfadadíssima, una carta alsensors perquè fessin el favor de certificar per escrit que l'editorial no tenia res a veure amb els endarreriments; així era això d'editar, en aquell temps”, explica, somrient, el fill del filòleg.

Malgrat la condició obligada de publicar en català només obres d'autors morts, el 1942 Moll envià a la censura les proves d'impremta del primer llibre de poemes de Miquel Dolç, que aleshores era un autor novell de 30 anys. Sorprenentment no es prohibí i es publicà el 1943: la primera obra en català d'un autor viu després de la victòria franquista. Com va poder passar la censura? No se sap. Però Xesc narra que son pare sempre deia amb sornogueria que “per ventura, com que en Miquel era professor de llatí, una llengua morta, per devers Madrid es degueren confondre i es pensaren que era ell, el mort”.

Entre 1944 i 1946 Editorial Moll deixà de publicar per raons desconegudes. Possiblement relacionades amb la manca de paper en uns moments en què Europa estava immersa en la Segona Guerra Mundial i Espanya era un país amb greus problemes per importar de tot per culpa de l'aïllament internacional.

Francesc de Borja Moll, al centre, llegint per a Ràdio Popular, de Palma, una de les rondalles mallorquines, en data desconeguda.

El creixement. A la segona meitat dels anys 40 l'editorial va fer una important passa endavant. Obligat per la família nombrosa que tenia i per les necessitats econòmiques bones d'imaginar, Francesc de Borja va ampliar el negoci i es convertí en editor de llibres de text per aprendre idiomes –alemany, francès, italià... I nasqueren així els *Manuales Moll para el estudio de idiomas*, “els quals tingueren un espectacular èxit a tot Espanya”, recorda el fill. Mentrestant, no cessava amb la tasca d'editar en català i continuava escrivint sense defallir el *Diccionari*, que avançava molt a poc a poc: “Ell, en aquells anys, no creia que realment pogués acabar i veure publicada una obra tan enorme, però tot i això, cada dia hi feia feina”.

Els temors de Moll pareixien condemnats a convertir-se en realitat. Però s'esvaïren el 1949, 14 anys després de la publicació del segon tom de l'aventura iniciada per mossèn Alcover, quan un grupat d'empresaris amb inquietuds culturals, encapçalats pel solleric Miquel Marquès –propietari de sales de projecció de cine–, crearen la comissió patrocinadora del *Diccionari*, amb Maria Antònia Salvà com a presidenta. Va ser un moment clau. El grup es posà en contacte amb coneguts i amics catalans i a través d'aquest canals un dia es plantaren a can Moll, a Palma, Manuel Blas, Joan Ballester i Joan Mateu per oferir a don Francesc de Borja la popularització per tot el Principat de la ingent tasca que estava fent, amb l'objectiu d'obtenir el finançament necessari per acabar-la. Des d'aquell moment, ajudar el *Diccionari* “esdevingué un compromís amb la llengua que es va estendre ràpidament primer per Catalunya i llavors pel País Valencià, a totes les ciutats més grans dels Països Catalans es feren exposicions i conferències sobre l'obra, que eren allora trobades catalanistes que no agradaven gens a l'autoritat”, rememora Xesc, i recorda com acabà un d'aquests actes a Barcelona el 1956: “Jo aleshores estudiava allà, i vaig anar, com és normal, a l'acte on havia d'intervenir mon pare; com sempre, la conferència s'havia de fer en català, però aparegueren dos policies que ordenaren que es fes en castellà. Mon pare s'adreçà als presents amb la intenció de dir que no pensava fer la conferència, però no tingué temps: tot-

EDITORIAL MOLL

Francesc de Borja Moll consultant el *Diccionari català-valencià-balear*, en una data desconeguda.

hom, molt irritat, s'aixecà pràcticament a l'uníson, amb què provocà un renou impressionant, i els dos policies, morts de por, van haver de ser protegits al final per mon pare i els organitzadors!”.

La dècada dels 50 va ser una època d'or per a Editorial Moll. A pesar de les dificultats de la censura i de publicar en un estat gris com era el franquista, posà en marxa la “Biblioteca Raixa”, el 1954, que fou un alè per a la literatura catalana i un èxit comercial enorme. Recorda el fill de don Francesc de Borja que “la col·lecció va arribar a tenir més de 2.000 subscriptors, una enormitat de gent, era la primera vegada que es publicava en català regularment, i va durar fins al 1964”.

Durant aquells anys el *Diccionari* rebé l'impuls definitiu. L'editorial en publicà un volum i un altre sense descans. El 1950 veié la llum el tercer i el 1962 es finalitzà la col·lecció amb el desè. En 12 anys, vuit volums. Una feïnada que dóna fe de la gran tasca que havia fet Francesc de Borja –amb l'ajuda de la seva filla Aina i també de Manuel Sanchis Guarnier– durant tots els anys de la redacció sense saber si podria mai veure

publicada l'obra. Val a dir que Aina també s'encarregà de gestionar l'editorial fins que el 1962 passà a dedicar-se en exclusiva a l'ensenyament, com a catedràtica de francès a l'institut. A pesar de ser completat aquell any, Moll encara va dedicar sis anys més al *Diccionari*, per redactar de bell nou els dos primers toms. “És bo de dir, però mon pare va acabar de veres la feina 47 anys després d'haver-la iniciada, pràcticament tota la vida dedicat a una sola obra: de 1921 a 1968, tenia 18 anys en començar-la i 65 quan va acabar-la”.

Canvis. Els anys 60 i 70 suposaren canvis de tota mena per a l'editorial. Per una banda, don Francesc de Borja va veure culminada l'obra de la seva vida i, tenint ja una edat com la que tenia, va pensar que l'empresa havia d'entrar en una nova fase. “És quan jo m'incorporo a la gestió, el març de 1967, amb Josep Maria Llompart com a assessor literari”, recorda Xesc. Una altra muda important s'havia esdevingut cinc anys abans. El 1962 va aparèixer Edicions 62, que també publicava en català, la competència per a Moll: “A partir d'aleshores ens

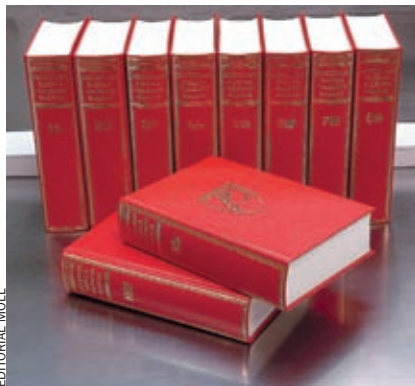

EDITORIAL MOLL

Imatge de la impremta on es feia el Diccionari i que durant els anys 50 tingué una activitat frenètica; no debades l'Editorial Moll publicà 8 toms en 12 anys. El Diccionari català-valencià-balear va ser l'obra de tota la vida de Borja Moll, començà a treballar-hi amb 18 anys i l'acabà als 65, amb 47 anys de dedicació constant.

haguérem d'espavilar, ens convertírem en distribuïdors i en els anys següents augmentàrem les publicacions, a través de noves col·leccions com 'Els Treballs i els Dies' a partir de 1969, i reprenent el 1972 la 'Col·lecció Balanguera'. En aquella dècada dels 60 tampoc va ser insignificant el fet que el 1966 s'aprovés la nova llei de premsa, que acabava la censura prèvia, gràcies a la qual Editorial Moll publicà molt més a partir d'aquell moment, "sovint arriscant amb llibres que podien molestar la censura, però mai ens tiràvem enrere". Als 70, amb la mort de Franco el 1975, les editorials començaren a multiplicar-se pertot arreu. No obstant, com que Moll continuava essent un referent, no notà massa la nova competència. Els 80 portaren l'autonomia per a Balears, el primer govern de la qual va crear el suport genèric a l'edició en català, cosa que "per una banda va ser molt positiva, però per l'altra també és ver que suposà un gran impuls per a la creació de moltes noves empreses que publicaven en català a les Illes, de manera que ben aviat ja érem molts els que ens disputàvem el mercat".

La crisi. Malgrat tot, Editorial Moll continuà transitant per la dècada dels 80 i dels 90 amb bona salut econòmica. Fou al final d'aquest últim decenni quan es veié abocada a prendre decisions que, al capdavall, la feren entrar en una situació de crisi que, posteriorment, la depressió econòmica general agreujà fort ferm.

EDITORIAL MOLL

Tants anys en el negoci implicaven l'existència d'un estoc enorme i la necessitat d'un magatzem nou, prou ampli i més modern. Així, adquirir una nau industrial, però no evità el problema del vetust edifici del carrer de Torre de l'Amor, seu de l'editorial, el qual tenia tants problemes estructurals, pel pes de la ingent quantitat de llibres que s'hi havien estotjat durant dècades, que "feia impossible continuar allà". Clar que la inversió que calia per canviar de seu era elevada. Es va pensar i repensar fins que es va prendre la decisió quan es va poder vendre l'edifici històric. El 2003 es va concretar la transmissió patrimonial, s'adaptà una part de la nau industrial per a les oficines i el 2004 Editorial Moll s'instal·là a la nova seu. L'operació en el seu conjunt, confessa Xesc, "va suposar una despesa molt alta, de manera que a pesar de la venda de Torre de l'Amor, ens haguérem d'endeutar molt".

Al mateix temps que assumia el crèdit bancari per fer el trasllat de seu, l'editorial decidia una nova impressió del *Diccionari*. "No és com fer un llibre qualsevol, estem parlant de deu toms, deu mil pàgines en total, és molt car d'imprimir". Una inversió alta, que sempre havia estat un bon negoci gràcies a la bona venda. I així confiava Xesc que passés un altre pic. Però en aquesta ocasió la resposta del públic va ser diferent: "Vàrem vendre molts manco exemplars". Per què? Doncs perquè poc abans, el 2000, l'editorial havia arribat a un acord amb l'Institut d'Estudis Catalans per penjar a la xarxa el *Diccionari*: "Va ser una operació ruïnosa, no rebérem cap compensació econòmica, no ho pensàrem bé quan ho férem; vist en perspectiva va ser una molt mala decisió". Aquesta situació, ja dolenta, s'agreujà molt més quan esclatà el 2008 la crisi econòmica general. "Ens afectà moltíssim perquè ja érem dèbils". Per si faltava res, la fallida de la distribuïdora L'Arc de Berà, el 2010, de la qual Moll era la delegació balear, acabà d'arrodonir el desastre: "No ens quedà altre remei que entrar en concurs de creditors".

El futur. El concurs de creditors ja s'ha resolt. Amb una quitança del 50% del deute. "Però la resta l'hem de pagar a terminis, i en unes circumstàncies del mercat editorial tan dolentes com les actuals, doncs la veritat, estem en una situació complicada". En aquests moments Editorial Moll ja no està regida per Francesc Moll Marquès sinó pel seu fill Antoni, encarregat de la gestió, i la seva neboda Susanna, filla de Josep Moll Marquès, que es fa càrrec de la direcció literària. Així i tot Xesc hi va cada matí. Des del seu abarrodat despatx, presidit per un bust de son pare, mira el futur, per una banda, amb confiança, "perquè l'empresa familiar està en bones mans", però alhora també pateix perquè "el negoci del llibre s'ha enfonsat pertot arreu des de 2011, i a les Illes la situació es veu empitjorada per la manca de suport de les principals institucions, que s'hi mostren del tot insensibles; i nosaltres hem de pagar el que devem... Per això sempre dic que si algú vol ajudar Editorial Moll a sobreviure, que compri els nostres llibres, és allò més efectiu que es pot fer".

Miquel Payeras